

I VO MOŽNÝ

PROCES VYROVNÁVÁNÍ VZDĚLANOSTNÍ ÚROVNĚ MUŽŮ A ŽEN V EKONOMICKY AKTIVNÍ POPULACI ČSSR

Historický proces zvyšování vzdělanostní úrovně obyvatelstva ČSSR se promítá do žijící populace nestejnou úrovní vzdělání různých věkových vrstev. Rozvoj vzdělanosti za posledních třicet let socialistického Československa zůstává zachován v žijící věkové struktuře a může z ní být zpětně studován. V tomto článku chceme sledovat postup a měnící se dynamiku procesu vyrovnávání vzdělanostní úrovně žen a mužů. Za základní soubor jsme si zvolili ekonomicky aktivní populaci, protože svou pozornost chceme soustředit na vzdělání společensky realizované v ekonomické aktivitě; míra takto realizovaného vzdělání je totiž nestejná u mužů a u žen a zde vycházíme z předpokladu, že pro úvahy o všech sociálních implikacích popisovaných procesů (tedy nejen ekonomických, ale i demografických, sociologických atd.) jsou významnější data o realizovaném než data o dosaženém vzdělání, i když postup od dosaženého vzdělání z celé žijící populace dané věkové vrstvy má své výhody a mohl by být také s úspěchem použit.

Presentovaná třídění a výpočty byly provedeny z dat dvouprocentního výběru ze sčítání lidu 1970 (mikrocensus). Tím je dána i míra jejich přesnosti;¹ výběrová chyba může do jisté míry s větší či menší pravděpodobností o něco zkreslit každý údaj, ale, jak uvidíme dále, zjišťované trendy jsou všude dostatečně zřetelné a někde až překvapivě výrazné.

1.

V ekonomicky aktivní populaci ČSSR můžeme sledovat z hlediska našeho tématu dva základní procesy: 1. proces celkového zvyšování vzděla-

---

¹ K úrovni možné výběrové chyby srovnej publikaci FSÚ „Sčítání lidu, domů a bytů – předběžné výsledky, II. díl, str. 11, a J. Moravcová: Přesnost výsledků mikrocensu z roku 1971, *Statistika*, 1973, čís. 9, str. 359 a n. Abychom se vyhnuli kategoriím o extrémně malých četnostech, kde už výběrová chyba podstatně zkresluje výsledky, byly ze základu pro výpočty vypuštěny kategorie „neudáno“ a „bez vzdělání“ a kategorie „podnikové instituty“ byla zahrnuta pod „střední odborné vzdělání“.

nostní úrovně; 2. proces vyrovnávání vzdělanostní úrovně mužů a žen. Abychom porozuměli druhému procesu, který nás zejména zajímá, musíme uvést nejprve několik základních údajů o prvním.²

Sčítání lidu z r. 1970 zjistilo, že v ekonomicky aktivní populaci je 4,8 % vysokoškoláků, 17,4 % osob se středním odborným vzděláním, 3,7 % osob se středním všeobecným vzděláním, 7,0 % s nižším odborným, 27,9 % vyučených a zbytek, tj. 39,2 % ekonomicky aktivního obyvatelstva dosáhlo jenom základního nebo neúplného základního vzdělání.³

Za dosaženým stavem je skryta dynamika poklesu podílu některých vzdělanostních kategorií a růstu jiných. Směrem k mladším věkovým skupinám

roste podíl

vysokoškoláků (od 3,8 % z 50–54letých na 8,8 % z 25–29letých),
středního odborného (od 9 % z 50–54letých na 19,7 % z 20–24letých),
středního všeobecného (od 3,4 % na 6,7 % v těchže věkových skupinách),
vyučených (od 22,4 % na 40,8 % v těchže věkových skupinách);

klesá podíl

nižšího odborného (od 9,4 % na 3,5 %)

a neúplného základního (od 25,4 % na 1,6 % ve srovnávaných věkových skupinách). Podíl základního vzdělání rovněž klesá, ale jen od věkové skupiny 30–34letých; od nejvyšších věkových skupin neklesá, nýbrž zpočátku roste, protože pokles nastává nejprve z neúplného základního. Bereme-li základní a neúplně základní vzdělání jako celek, pak podíl této vzdělanostní kategorie klesá směrem k mladším skupinám rovněž v celém věkovém rozsahu (od 52 % z 50–54letých na 27,5 % z 20–24letých).

V základních skupinách ekonomicky aktivních podle povahy práce se zvyšování vzdělanostní úrovně realizuje u dělníků vzestupem pracovníků vyučených a pracovníků s ukončeným středním odborným vzděláním, u duševních pracovníků vzestupem podílu vysokoškoláků.

Na otázku, která z rostoucích vzdělanostních kategorií roste rychleji a která pomaleji, nám odpoví porovnání podílu nejmladší srovnatelné věkové skupiny z celku jednotlivých vzdělanostních kategorií. Ve věku mezi 25–34 lety je z celku ekonomicky aktivní populace 24,9 %, ale z vysokoškoláků 38,9 %, ze středního odborného vzdělání 35,8 % a ze středního všeobecného vzdělání 27,7 %; *čím vyšší vzdělanostní skupina, tím větší dynamika růstu*. Porovnáním celých věkových vzdělanostních profilů zjišťujeme, že nárůst podílu středního odborného vzdělání je povlovný a kolem dosaženého maxima 20 % z ročníku jen nepatrně kolísá už celých posledních patnáct let; až v posledním desetiletí se strmě zvyšuje nárůst u středního všeobecného vzdělání a vyučených. Obě naposled zmíněné skupiny mají silně nadreprezentovanu zejména svou nejmladší věkovou skupinu (20–24 let), musíme tu však brát v úvahu, že určitý podíl v nich

² První výsledky sčítání z roku 1970 publikoval Zdeněk Jureček: *Současná úroveň vzdělání v ČSSR, Demografie, 1972, č. 4, str. 296 a n.*

³ Podle *Sčítání lidu, domů a bytů v ČSSR 1970, předběžné výsledky*, II. díl, které do souboru „ekonomicky aktivní“ započítávají i pracující důchodce; podkladem pro naše další výpočty byl soubor ekonomicky aktivních *bez pracujících důchodců*.

ještě získá další vzdělání studiem při zaměstnání a ve vyšších věkových skupinách posílí zejména střední odborné a vysokoškoláky. Také vysokoškoláci jsou nadrepresentováni už dlouho, od věkové skupiny 40–44letých, ale v nejmladší věkové skupině tu dochází k další prudké dynamizaci růstu. Mění se dynamika může být podstatnou měrou vysvětlena nestejnou dynamikou růstu vzdělanostní úrovně u mužů a u žen.

2.

Vzdělanostní úroveň mužů a žen není u nás dosud stejná; celková úroveň vzdělání mužů je o něco vyšší. Je to dáno především vyšším podílem mužů vysokoškolsky vzdělaných a vyšším podílem mužů vyučených. Jak je známo z výsledků sčítání lidu 1970, ženy tu naopak poprvé v naší historii převážily muže podílem středoškolsky vzdělaných: ze sta ekonomicky aktivních žen jich má středoškolské vzdělání 19, ze sta mužů jen 17. Spojíme-li ovšem podíl středoškoláků a vysokoškoláků dohromady (i vysokoškoláci mají maturitu), vidíme, že mezi muži je jedinců ze středním a vyšším vzděláním stále ještě vyšší podíl než mezi ženami. Podíl vysokoškoláků mezi muži je téměř dvojnásobný než podíl vysokoškolaček mezi ženami.

Zjištěný výrazně vyšší podíl středoškolaček je dán především vyšším podílem absolventek všeobecného středního vzdělání. Také podíl středního odborného vzdělání je však už sice nepatrně, ale přece jen o něco vyšší mezi ženami než mezi muži. Při srovnávání podílů si ovšem musíme být vědomi toho, že ekonomicky aktivních mužů je v naší populaci více než žen, takže i relativně větší podíl z žen může být v absolutních číslech menší skupina. Je tomu tak právě u středoškolského vzdělání: relativní podíl maturantek mezi ženami je vyšší, celkový počet maturantek je menší než celkový počet maturantů. Neplatí to ale pro oba typy středoškolského vzdělání; u středního všeobecného převažují ženy i v absolutním počtu.

3.

Vzdělanostní kategorie, jejichž podíl v populaci roste, jsou stejné u mužů i u žen; nestejná je základní úroveň, z které růst započal, dynamika růstu a konečná úroveň dosažená v nejmladších věkových skupinách.

U mužů i u žen platí, že čím vyšší vzdělanostní skupina, tím větší tempo růstu; u žen je však tato závislost mnohem těsnější. Výsledkem strmějšího růstu je skutečnost, že tvrzení o celkově vyšší vzdělanostní úrovni mužů už v nejmladších ročnících neplatí: vzdělanější skupinou jsou tu naopak ženy. Z žen 50–54letých je jak podíl vysokoškoláků, tak obou typů středoškolského vzdělání (odborného i všeobecného) i podíl vyučených nižší než mužů; ve skupině 20–24letých (resp. u vysokoškoláků 25–29letých) je naopak podíl všech těchto vzdělanostních skupin s výjimkou vyučených vyšší u žen; podíl nejmladší věkové skupiny z celku vyučených je však rovněž vyšší u žen než u mužů.

Dynamika růstu, který vedl k tomuto výslednému stavu, je u rozdílných vzdělanostních kategorií různá.

Nestejný podíl *vyučených* mezi muži a ženami patřil tradičně k jednomu

ze základních profilů kvalifikační převahy mužů nad ženami. V nejstarší srovnatelné věkové skupině ekonomicky aktivních (50–54letí) je z žen vyučeno 12,3 %, z mužů 30,4 %. Tento podíl se u žen až na nevýznamné kolísání v následujících pěti věkových skupinách, které představují časově celkem 25 let, nemění. Teprve u 25–29letých začíná podíl vyučených přibývat a strmý růst zaznamenáváme až ve dvou nejmladších věkových skupinách. Podíl vyučených mužů oproti tomu od nejstarší skupiny trvale stoupá, zpočátku zvolna, s první akcelerací ve skupině 30–34letých a druhou akcelerací ve skupině 20–24letých. Poměr mužů a žen mezi vyučenými se proto — s výjimkou nejmladší skupiny — posouvá dále a dále v neprospěch žen. Přesto, že dynamika růstu je u mužů rovnoměrně rozložena, kdežto u žen je celý růst soustředěn prakticky do posledních desíti, patnácti let, vzdělanostní rozdíly mezi muži a ženami se i ve skupině vyučených nakonec zmenšují. Přiřadíme-li podíl vyučených žen z věkové skupiny index 100, pak u nejstarší srovnatelné věkové skupiny 50–54letých mají muži index 247, kdežto v nejmladší srovnatelné skupině 20–24letých už jen 219. Jak silně stoupá v poslední době podíl vyučených mezi ženami vidíme také z toho, že 41,9 % z vyučených žen má méně než 25 let, kdežto u mužů je mladších než 25letých jenom 29,9 %. K vyrovnání vzdělanostní úrovně v této kategorii je ovšem ještě velmi daleko. Dnes se zdá tak nereálné, jako se zdálo o generaci dříve nereálné vyrovnání podílu mužů a žen mezi vysokoškoláky.

Absolventi *středního všeobecného vzdělání* zaujímají paměrně velmi malý podíl mezi ostatními vzdělanostními kategoriemi; je to dáno tím, že střední všeobecné vzdělání bylo vždy chápáno především jako příprava na vysokoškolské studium a samo o sobě dává velmi nespolečnou kvalifikaci. Se zvyšujícími se nároky na specializační přípravy pro povolání atraktivita tohoto typu vzdělání dále klesá. Z nejvyšší srovnatelné věkové skupiny má střední všeobecné vzdělání z mužů 4,1 %, z žen 2,5 %. Podíl této kategorie u mužů směrem k mladším ročníkům kolísá v mírně sestupné tendenci, až z nejmladších ročníků má střední všeobecné vzdělání už jen 3,4 % z mužů. U žen zaznamenáváme naopak téměř stejně mírný vzestup této vzdělanostní kategorie, který se až v dvou nejmladších věkových skupinách zvyšuje; ani pak nejde o strmý růst (o 3 % větší podíl za pětiletý interval), ale vzhledem k dlouhotrvajícímu protichůdnému trendu je podíl žen této vzdělanostní kategorie v nejmladší věkové skupině nakonec více než trojnásobný (10,5 %) než mezi muži a poměr mužů a žen je tu nejvýrazněji nevyrovnaný ve prospěch žen.

Velmi živou růstovou dynamiku můžeme pozorovat ve skupině *středního odborného vzdělání*. Ve středních věkových kategoriích je to skupina s vůbec nejrychlejším růstem; podle vývoje v mladších věkových skupinách se však zdá, že dynamika růstu zde už překročila svůj kulminační bod a přenesla, jak uvidíme dále, svou růstovou energii do skupiny vysokoškoláků. Původní rozdíl ve vzdělanostní úrovni mužů a žen tu byl značný (v nejstarší věkové skupině jsou dvě třetiny mužů a jedna třetina žen, u mužů činí podíl z celku věkové skupiny 10,9 %, u žen 6,7 %) a dlouho trvalo, než bylo dosaženo vyrovnání. Podíl středního odborného vzdělání mezi ekonomicky aktivními muži totiž od nejstarší věkové skupiny roste

od intervalu k intervalu a za dvacet let, ve věkové skupině 30–34letých, je dvakrát tak velký jako na začátku. Podíl středně odborně vzdělaných žen naopak v prvních dvou nižších věkových kategoriích nepřibývá; poměr mužů a žen se tedy posouvá dále ve prospěch mužů. Pak ale přichází deseti-letí prudkého růstu; z věkové skupiny 40–44letých je podíl středně odborně vzdělaných žen ještě 7,1 %, 30–34letých už 21,1 %, tedy téměř ztrojnásobení podílu za deset let. Ženy tu poprvé dosahují většího podílu mezi muži (i když ne ještě většího absolutního počtu). Zdrojem prudkého zvýšení středního odborného vzdělání žen v těchto věkových skupinách je prudký ústup nižšího odborného vzdělání. V nejmladších dvou srovnatelných skupinách podíl žen dále roste, ale už podstatně mírnějším tempem. Podíl mužů začíná klesat, nejprve jen v relativním, pak i v absolutním počtu.

Vysokoškoláci jsou, vedle vyučených, druhou skupinou s výraznou absolutní převahou mužů nad ženami v celku ekonomicky aktivní populace: vysokoškoláků je více než dvakrát tolik jak vysokoškolaček. V nejstarší věkové skupině je ovšem převaha mužů téměř pětinasobná: z věkové skupiny 50–54letých mužů tvoří vysokoškoláci 5,7 %, vysokoškolačky 1,4 %. Také křivka dynamiky růstu má výrazně odlišnou charakteristiku u mužů a u žen. Podíl vysokoškolsky vzdělaných mužů povolně, ale trvale roste a ve věkové skupině 35–39letých dosahuje maxima 9,9 %; pak už nestoupá a dokonce mírně poklesne. Podíl vysokoškolaček stoupá z absolutního minima 1,4 % v nejstarších věkových skupinách nejprve téměř nevýznamně, ale se zvětšující se dynamikou, která akceleruje v nejmladších ročních k téměř ztrojnásobení podílu za jeden interval mezi věkovou skupinou 30–34letých a 25–29letých. Zatímco z ekonomicky aktivních vysokoškolsky vzdělaných mužů je jen 21,4 % mladších 30 let, z žen-vysokoškolaček téměř polovina nemá k datu sčítání v r. 1970 ani 30 let. I podílem z nejmladší srovnatelné skupiny (u vysokoškoláků jsou to 25–29letí) přesáhly vysokoškolačky vysokoškoláky: 8,4 % z mužů a 9,4 % z žen zde má vysokoškolské vzdělání.

Při čtení těchto údajů musíme mít ovšem na mysli dvě významné skutečnosti: Větší podíl neznamená větší absolutní počet; v ekonomicky aktivní populaci muži převažují nad ženami, takže v nejmladší věkové skupině vysokoškoláci početně převažují nad vysokoškolačkami. Jejich vzájemný poměr je tu 52,8 : 47,2. — Za druhé je na místě zdůraznit, že sledujeme jen ekonomicky aktivní populaci. Právě ve věkových skupinách mezi 20 a 35 lety je ekonomická aktivita žen podstatně nižší než ekonomická aktivita mužů; asi 20 % žen opouští (nebo nenastupuje) zaměstnání a cele se věnuje rodině. Víme, že tento podíl je nepřímě úměrný kvalifikaci, a zejména u vysokoškolaček je podstatně nižší než u žen se základním vzděláním. To samozřejmě mění v nejmladších věkových skupinách poměr mezi vzdělanostními kategoriemi. I když tedy podíl ve vyšších vzdělanostních kategoriích z celé populace je u mužů vyšší, podíl těchto kategorií, sledujeme-li ho v míře realizované v ekonomické aktivitě, může být vyšší u žen — jak ukazuje právě případ vysokoškoláků a vysokoškolaček.

Mohli bychom tu uvažovat ještě o jednom intervenujícím faktoru, který v realitě poněkud modifikuje presentovaná statistická zjištění, ale v něm se pravděpodobně vyrovnávají dva protichůdné trendy. Mezi ekonomicky

aktivní jsou započítávány i ženy na mateřské dovolené. Ve věkové skupině 25–29letých se právě u vysokoškoláček realizuje největší podíl porodů a skutečně zaměstnaných jich tedy bude významně méně než zjišťujeme z čísla ekonomicky aktivních. Ženám z nižších vzdělanostních kategorií se první dítě rodí už vesměs mezi 20. až 25. rokem; na druhé straně ale mají zpravidla víc dětí, takže počet žen na mateřské dovolené nebude ve věkové skupině 25–29letých v různých vzdělanostních kategoriích podstatně rozdílný.

To už jsme se ovšem dostali do oblasti, z které nemáme přímé statistické podklady. V každém případě můžeme však uzavřít konstatováním, že v ekonomicky aktivní populaci už došlo k praktickému vyrovnání podílu vysokoškolsky vzdělaných mužů a žen nejmladších ročníků.

Tab. 1. Podíl žen z ekonomicky aktivních různých vzdělanostních kategorií v pětiletých věkových skupinách (v procentech)

Věková skupina	Vzdělání						
	vysokoškolské	střední odborné	střední všeobecné	nižší střední	vyučení	základní	základní neúplné
50—54letí	16,8	43,1	33,0	49,5	24,2	56,9	56,2
45—49letí	15,9	30,0	42,9	54,9	25,4	63,1	58,4
40—44letí	17,7	30,1	39,2	60,2	24,0	65,1	58,1
35—39letí	24,9	40,4	48,9	54,5	21,8	67,9	54,2
30—34letí	32,1	46,3	56,2	57,3	20,5	62,5	45,6
25—29letí	47,2	51,7	60,1	61,3	21,3	58,4	41,2
20—24letí	(57,8)	60,3	72,4	62,0	28,3	53,9	37,5
15—19letí	—	(63,6)	(83,2)	(80,4)	(39,5)	67,7	37,6
ek. akt. celkem	29,5	45,7	56,2	55,7	24,8	60,1	50,6

Pramen: Mikrocensus 1970

4.

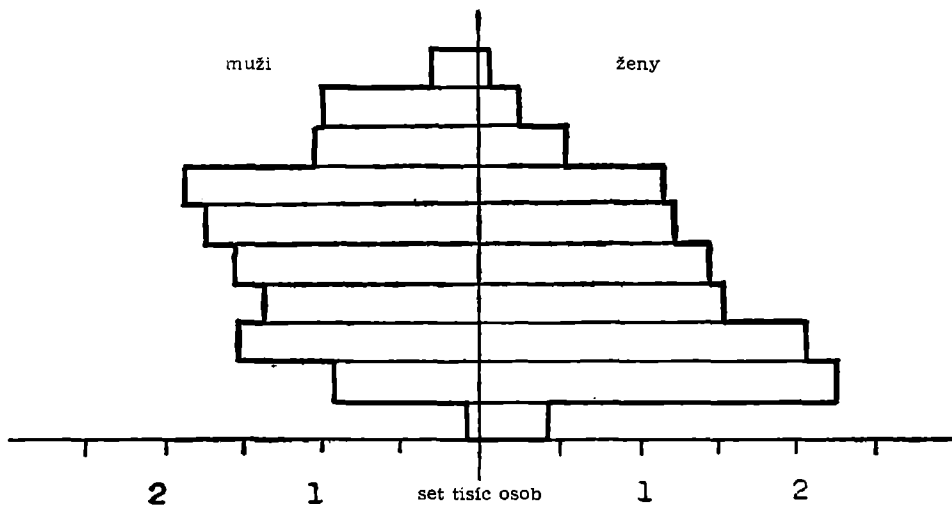
Ve věkové struktuře vzdělanostních skupin v ekonomicky aktivní populaci se obráží ještě jeden jev, který má vliv na proces vyrovnávání vzdělanostní úrovně mužů a žen. Je to vliv populačně slabších ročníků na jejich rozložení do vzdělanostních kategorií. Jak známo, „strom života“ naší současné populace nemá tvar pravidelné pyramidy; právě ve středu ekonomicky aktivních ročníků se nachází vybraní, způsobené populačním poklesem z let 1930—1945. Ve vzdělanostní struktuře se slabší ročníky projeví zbrzděním růstu a po určité době i přechodným poklesem v kategorii vysokoškoláků. Neplatí to však pro obě pohlaví stejně. U žen růst pokračuje, kdežto u mužů dochází k poklesu nejen v absolutních počtech, ale i v podílu z ročníku. V kategorii vyučených si muži zachovávají nasazený trend, ženy přibrzdí růst a přenášejí ho do uvolněného prostoru ve středním odbor-

ném a středním všeobecném vzdělání. S přirozeným zpožděním se pak dynamika zvýšeného počtu maturantek přenáší do zvýšeného počtu vysokoškoláček. Zároveň už ale přicházejí silnější ročníky, takže se zvyšují i počty a podíl vyučených žen. Tímto způsobem přispěla do procesu vyrovnávání vzdělanostní úrovně mužů u žen i speciální charakteristika naší demografické historie.

5.

Změny ve struktuře vzdělání ekonomicky aktivní populace se pochopitelně promítají do změn v profesionální struktuře. Vzrůst vzdělanostní úrovně žen a zejména sledovaný prudký vzestup podílu žen se středním všeobecným a středním odborným vzděláním se projevuje dynamicky rostoucím podílem žen v povoláních, které sčítání lidu z s. 1970 shrnuje do skupiny „duševních pracovníků“.

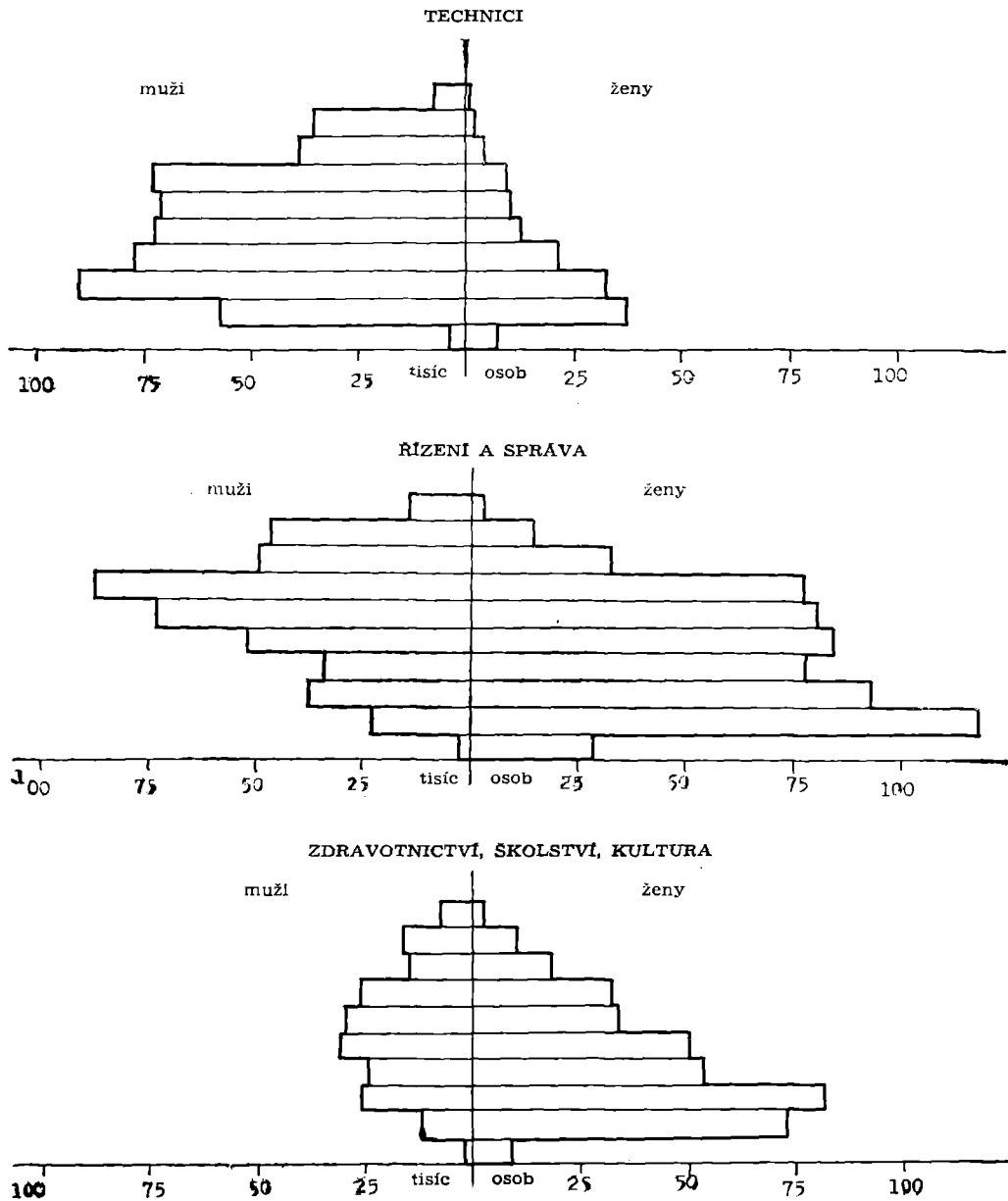
Graf 1: Duševní pracovníci ČSSR 1970 — věková pyramida ek. aktivních v pětiletých věkových skupinách

Pramen: Mikrocensus 1970

Bylo by ovšem chybou předpokládat, že výrazná převaha žen v nižších ročnících se při posunu věkových vrstev nahoru zachová v celém rozsahu. Určité doplnění mužské složky těchto povolání ve vyšších ročnících způsobují: 1. vysokoškoláci, kteří nastupují do ekonomicky aktivní populace až ve věkové skupině 25–29letých; 2. určitý podíl mladých mužů, kteří začínají svou životní dráhu jako dělníci, ale ve vyšším věku přecházejí do skupiny duševních pracovníků — stávají se z nich mistři, technici a organizační a řídicí pracovníci. Naopak, určitý podíl z žen, jež začínaly v nižších kvalifikačních skupinách duševních pracovníků, se po založení rodiny, kdy

Graf 2: Základní kategorie duševních pracovníků ČSSR 1970 — věkové pyramidy v pětiletých věkových skupinách

často přerušují zaměstnání, vracejí z finančních důvodů do lépe placených a snadněji získatelných povolání dělnických a ve službách.

O něco více nám o založených tendencích příštího vývoje napoví rozdělení skupiny profesí duševních pracovníků do tří základních kategorií, na: 1. techniky, 2. pracovníky řízení a správy a 3. pracovníky školství, vědy, kultury a zdravotnictví.

Z věkového rozložení těchto skupin lze očekávat, že i při určitém posunu k vyrovnání podílu pohlaví zůstanou technici a pracovníci řízení a správy v mladších věkových vrstvách skupinou sice stále silně feminizovanou, ale ve starších ročnících a v celku se udrží převaha mužů. Celkovou feminizaci můžeme předvídat jen ve skupině povolání, která bývají souhrnně označována také jako „humanitní obory“. Na další vývoj ovšem budou mít vliv jak změny proporcí celé skupiny duševních pracovníků k ostatním skupinám povolání, tak další vývoj podílu pohlaví mezi absolventy jednotlivých typů škol; zde pak zejména to, jak se projeví vliv přicházejících populačně slabších ročníků.

6.

Proces vyrovnávání vzdělanostní úrovně mužů a žen, jehož dynamiku jsme sledovali ve věkových strukturách ekonomicky aktivní populace, dospěl už v době sčítání lidu 1970 v nejmladších ročnících k celkově vyrovnané vzdělanostní úrovni obou pohlaví. *Vzestup vzdělanostní úrovně žen až k úplnému vyrovnání s muži patří k nejvýznamnějším úspěchům budování socialistického Československa. Klade reálný základ k zrovnoprávnění mužů a žen. Ve svém dlouhodobém působení povede ke strukturálním změnám v řadě dalších oblastí: ve vztazích uvnitř rodiny, ve sňatečnosti, porodnosti, v postavení žen ve sféře práce, ve vzorcích trávení volného času atd.* Úvahy o těchto projekcích přesahují hranice tohoto článku; zde jsme chtěli podat jenom přehled o současném stavu, jež by mohl ostatním odborníkům sloužit za podklad k jejich práci, a poukázat na nesporné úspěchy, jichž bylo právě v této dimenzi v uplynulých třiceti letech dosaženo.

И в о М о ж н ы

ПРОЦЕСС ВЫРАВНИВАНИЯ УРОВНЯ ОБРАЗОВАНИЯ МУЖЧИН И ЖЕНЩИН В ЭКОНОМИЧЕСКИ АКТИВНОМ НАСЕЛЕНИИ В ЧССР

Р е з ю м е

В статье приведен обзор динамики выравнивания уровня образования мужчин и женщин в процессе повышения уровня образования населения ЧССР в течение последних 30 лет. Этот обзор базируется на данных по экономически активному населению, полученных при переписи населения 1970 г. Уровень образования мужчин и женщин в ЧССР до сих пор не был одинаковым. Этот факт обусловлен прежде всего более высокой долей мужчин с законченным высшим образованием и более высокой долей выучившихся мужчин. В переписи населения 1970 г. впервые в истории ЧССР

мужчины были превышены женщинами по доле лиц с законченным средним образованием: из числа 100 экономически активных женщин 19 имеют среднее образование, а из 100 мужчин — только 17. Выразительно повышенная доля женщин со средним образованием обусловлена прежде всего высшей долей выпускниц средних общеобразовательных школ, но доля среднего профессионального образования также уже выше для женщин чем для мужчин. Однако, если соединить доли выпускников и выпускниц средних школ и ВУЗов (выпускники ВУЗов закончили также среднюю школу), то видно, что среди мужчин все еще имеется более лиц со средним и высшим образованием, чем среди женщин. Доля выпускников ВУЗов среди мужчин почти вдвое превышает долю выпускниц ВУЗов для женщин.

Категории образования, доля которых в населении повышается, одинаковы для мужчин и для женщин. Не одинаковыми являются основной уровень, представляющий собой начало развития, динамика развития и конечный уровень достигнутый в самых низких группах возраста. Для мужчин и для женщин имеет силу установление, согласно которому чем выше группа образования, тем выше и темпы развития. Однако, для женщин эта взаимосвязь гораздо теснее. Последствием более резко повышающегося процесса развития групп высшего образования для женщин является факт, что утверждение о высшем в общем уровне образовании мужчин не действительно для самого молодого поколения ЧССР: здесь женщины представляют собой более образованную группу.

В группе женщин возраста от 50 до 54 лет, доли выпускниц ВУЗов и обоих типов средних школ (профессиональных и общеобразовательных) а также доля выучившихся являются более низкими, чем эти доли для мужчин. В группе самых молодых лиц (возраста в 20—24 лет, а для выпускников ВУЗов в 25—29 лет), наоборот, доля всех этих групп, за исключением выучившихся, выше для женщин. Доля самой молодой группы возраста из суммы выучившихся, однако, также выше для женщин чем для мужчин.

В статье более подробно оценивается динамика, проводящая к выравниванию уровня образования в самых молодых группах возраста. Указано, что процесс выравнивания уровня образования служит реальной основой для установления равноправия мужчин и женщин и что этот процесс приведет к изменениям структуры в некоторых других областях общественной жизни.

Ivo Možný

THE PROCESS OF EQUALIZING THE EDUCATION LEVEL OF MEN AND WOMEN FOR THE ECONOMICALLY ACTIVE POPULATION OF CZECHOSLOVAKIA

Abstract:

The paper reviews the dynamics in levelling off the education standard of men and women in the process of increasing the education level in Czechoslovakia during the last 30 years. The review is based on the data on the employed population resulting from the 1970 Census. In Czechoslovakia, the education standard of men and women has not been the same. This results mainly from the higher percentage of men holding academic degrees and from the higher number of skilled workmen. In the 1970 Census, for the first time in the history of Czechoslovakia, men were surpassed by women in the percentage of individuals having secondary school education: out of 100 women engaged in work, 19 have passed secondary schools whereas out of 100 men only 17 have passed them. The clearly increased percentage of women having secondary education is given above all by the increased percentage of women having passed secondary grammar schools; but the percentage of secondary professional education is already higher among women than it is among men. However, from the percentage of persons having higher education and from that of persons with secondary education taken together (University graduates have also passed secondary

schools) it can be clearly seen that for men the percentage of individuals having secondary or higher education continues to be higher than that for women. For men, the percentage of University graduates nearly doubles this percentage for women.

The categories of education the percentage of which is increasing in the population are the same for men and for women. However, the basic level where the increase had begun, the dynamics of the increase and the final level attained in the lowest age groups are not the same. It has been found for men and for women that the higher the category of education, the higher the rate of increase. This correlation, however, is substantially higher for women. The steeper increase of the higher categories of education for women results in the fact that the statement on the general higher education level for men does not hold true for the youngest generation in Czechoslovakia, there women are the more educated group.

For women in the age of 50–54, the percentage of University graduates and that of either type of secondary education (technical schools and grammar schools) as well as the percentage of skilled labour are lower than the respective percentages for men. In the youngest group (aged 20 – 24 and for University graduates 25 – 29, respectively) the percentage of all of these groups except for the skilled workers is higher for women. The percentage of the youngest age group in the total of the skilled workers, however, is also higher for women than that for men.

The paper deals in detail with the dynamics that has led to levelling off the education standard in the youngest age groups. It points to the fact that the equalization of the education level forms the true basis of establishing equality of rights for men and women and that, in its long-termed effect, it will bringt about structural changes in several other spheres of social life.

